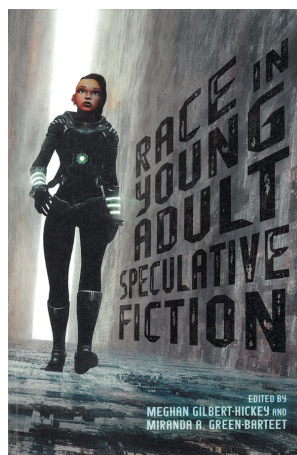

Review/Recension

MEGHAN GILBERT-HICKEY
& MIRANDA A. GREEN-
BARTEET (RED.)
**RACE IN YOUNG ADULT
SPECULATIVE FICTION**

Jackson: University Press of Mississippi,
2021 (266 s.)

Låt oss börja med lite definitioner.

Det engelska begreppet *speculative fiction* myntades av sf-författaren Robert A. Heinlein redan på 1940-talet som ett alternativ till *science fiction*, och har åtminstone sedan 1960-talet använts för att markera att genren ofta sysslar med berättelser som inte alltid har särskilt stark koppling till naturvetenskaperna. Även om det emellanåt – som av Margaret Atwood – främst tycks ha använts som en ren eufemism för science fiction, har det under senare tid allt oftare kommit att ses som ett samlingsbegrepp motsvarande ungefär det svenska begreppet *fantastik* – det vill säga science fiction, fantasy och skräck samt olika blandformer av dessa. Vad dessa tre genrer har gemensamt är att de är icke-realistiska (eller i fallet med science fiction i alla fall inte samtidsrealistiska) och att de ofta betraktats som populärlitterära. Mest relevant i sammanhanget är dock att begreppet *speculative fiction* kringgår behovet av att dra gränser mellan en västerländsk, materialistisk syn på världen (något som kännetecknar science fiction) och andra former av kunskap och vetande vilka ur ett västerländskt perspektiv ofta reduceras till religion eller mysticism. *Young Adult*, eller YA, är ett i anglosaxisk kontext väletablerat begrepp, särskilt på bokmarknaden, och kan sägas motsvara ungdomslitteratur för åldersgruppen 15 år och uppåt, eller *Unga vuxna*, som ju börjat etablera sig även i Sverige.

Med dessa definitioner ser vi att antologin *Race in Young Adult Speculative Fiction* (2021), redigerad av Meghan Gilbert-Hickey och Miranda A. Green-Barteet, karvar ut sin särskilda nisch: "ras", eller med svenskt språkbruk kanske snarare *etnicitet*, i icke-realistiska

©2022 Jerry Määttä. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), permitting all non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Citation: Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken: Journal of Children's Literature Research, Vol. 45, 2022 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v45.705>

populärlitterära verk riktade till äldre tonåringar och unga vuxna. Man kunde tycka att ämnet är smalt, men samtidigt rymmer det många av de senaste decenniernas omåttligt populära ungdomsdystopier, vars protagonister ofta är unga kvinnor från de lägre samhällsklasserna. Om dystopin som genre är särskilt bra på att ur ett intersektionellt perspektiv ifrågasätta olika slags ideologier, hegemonier och maktstrukturer är det ändå slående hur ofta de förtryckta huvudpersonerna är vita.

Antologin är sprungen dels ur bristen på "characters of color" inom Young Adult Speculative Fiction (YASF), dels ur behovet av att uppmärksamma mångfaldsfrågor vad gäller genrens författare och att kritiskt granska de representationer av rasism och etnicitet som faktiskt förekommer inom genren. Varför har exempelvis rasifierade karaktärer så ofta förvisats till biroller, och vilka följder får det för läsarna, särskilt rasifierade läsare, att vissa författare skildrar fiktionsvärldar i vilka hudfärg inte (längre) har någon betydelse? Märker, och bryr sig, vita läsare om bristen på mångfald inom genren?

Eftersomskapandet av alternativa världar alltid medför medveten eller omedveten reproduktion av ideologier och världsåskådningar undersöker flera av bidragen just berättelsernas världsbyggen och vilken roll "ras", etnicitet och rasism spelar i dem. Ofta utgår kapitlet från kritisk rasteori, vithetsstudier, genusteori och posthumanism, och de kritiserar ofta färgblindhetsdiskursen, det vill säga den utbredda föreställningen att rasism är något som hör till det förflutna. Merparten av bidragen fokuserar på anglosaxiska verk, även om de kulturer och samhällen som skildras emellanåt är icke-västerländska. Som ofta är fallet med anglosaxiska antologier av detta slag kritiseras den västerländska hegemonin, samtidigt som de texter som analyseras i praktiken nästan alla är anglosaxiska, och i synnerhet amerikanska. De perspektiv som genomsyrar antologin är också de ofta utpräglat amerikanska, där rasism i högre grad än i exempelvis Europa tycks vara en fråga om hudfärg snarare än (också) om etnicitet, nationalitet eller kultur.

Antologin är uppdelad i fyra tematiska avdelningar: "Defining Diversity", "Erasing Race", "Lineages of Whiteness" och "Racialized Identities". I den första avdelningen, "Defining Diversity", behandlas romaner som rymmer rasifierade karaktärer, men som sällan lyckas gå i klinch med rasismen som företeelse och hur den påverkar rasifierades liv. I Sarah Olutolas "Blood Rules. Racial Passing and the Commodification of Difference in Victoria Aveyard's *The Red Queen*" analyseras en fantasyvärld i vilken skillnader

i hudfärg ersatts av skillnader i färg på blodet. Olutola identifierar en rad problem i Aveyards roman, exempelvis att skildringen av romanens vita, men rödblodiga, protagonist i så hög grad anknyter till koloniala föreställningar om svarta; att blodskillnaderna i romanen nästan alltid innebär faktiska, snarare än socialt och ideologiskt konstruerade, olikheter (de silverblodiga har övernaturliga förmågor); och att tematiken med de rödblodigas uppror mot de silverblodiga blir alltför diffus när huvudpersonen Mare lockas in i romanser, lyx och flärd hos de silverblodiga. I slutändan tycks *Red Queen* (2015) därmed snarast bekräfta en vit, patriarkal, imperialistisk ordning, något som Olutola relaterar till genrens huvudsakliga målgrupp av vita medelklassläsare.

Ett liknande tillkortakommande uppmärksammas i Kathryn Strong Hansens "The Fairy Race. *Artemis Fowl*, Gender, and Racial Hierarchies". Hansen menar att Eoin Colfers böcker om Artemis Fowl (2001–2012) vid första anblick kan tyckas lovsjunga mångfald och jämställdhet, till exempel med den handlingskraftiga älvan Holly Short, men att det förmögna, bokstavligen kritvita, manliga geniet Artemis Fowls privilegier och behov ändå hela tiden står i centrum. Dessutom förser böckerna oss med egna rashierarkier som – liksom ofta inom fantasygenren – bygger på rasistiska stereotyper.

Mer lyckade exempel på hur rasism kan behandlas finner vi i Jill Costes "Enchanting the Masses. Allegorical Diversity in Fairy-Tale Dystopias". Där riktas blicken mot vad man på svenska kanske kunde kalla *sagodystopin*, en hybridgenre som lånar friskt från sagotraditionen, inklusive dess tydliga sensmoraler och (vanligen) lyckliga slut. Medan både dystopin och sagan ofta haft vita protagonister lyfter Coste fram två exempel som genom allegorin problematiserar etnicitet, makt och klass: Stacey Jays *Of Beast and Beauty* (2013) och Marissa Meyers Lunar Chronicles-tetralogi (2012–2015). Även om bägge förespråkar mångfald, försoning och gemenskap menar Coste att Meyers serie är mer lyckad än Jays roman, då den inte har alltför övertydliga pekpinnar (i detta fall att kärleken övervinner allt).

Bidragen i den andra avdelningen, "Erasing Race", fokuserar företrädesvis på färgblinda fiktionsvärldar i vilka rasism ofta framställs som något historiskt. Sean P. Connors och Roberta Seelinger Trites "Neoliberalism's Erasure of Race in Young Adult Fiction. Sherri L. Smith's *Orleans* as Counterexample" gör precis vad som står på burken: de spårar frånvaron av problematiserande av "ras" och etnicitet till nyliberalismen och dess ideal om individualism, konkurrens och självförverkligande, vilka riskerar att blunda för sociala

strukturer och orättvisor, i synnerhet rasism. Efter kritiska analyser av individuellt entreprenörskap i Marissa Meyers *Cinder* (2012), Suzanne Collins *The Hunger Games* (2008) och Marie Lus *Legend* (2013) lyfter de fram Sherri L. Smiths *Orleans* (2013) som ett motexempel, en roman som genom sin nyliberala dystopi ifrågasätter den rasism nyliberalismen tycks medföra. Bidraget, som hör till de starkaste i antologin, presenterar också en fyrstegsmodell för att undersöka om ett ungdomslitterärt verk kritiserar eller accepterar den nyliberala ideologin.

I sitt bidrag "(De)Stabilizing the Boundaries between 'Us' and 'Them'. Racial Oppression and Racism in Two YA Dystopias Available in Swedish" jämför Malin Alkestrand också mer och mindre framgångsrika sätt att diskutera rasism i ungdomsdystopier. Som redan titeln på bidraget antyder rör det sig i hennes studie inte om anglosaxiska dystopier, utan om två verk som hon analyserat på svenska: Mats Wahls *Blodregns*serie (2014–2017) och den österrikiska författaren Ursula Poznanskis *Eleria*-trilogi (2012–2014, på svenska 2014–2016). Trots att urvalskriteriet (att verken ska finnas utgivna på svenska) kan tyckas något konstruerat i en anglosaxisk antologi blir greppet lyckat, då bidraget visar att rasism ofta betyder något annat i en europeisk än en amerikansk kontext (exempelvis just en större betoning av etnicitet än hudfärg). Medan Wahls romanserie genom sitt distanserade förhållningssätt tycks förstärka skillnaden mellan invandrare och "etniska svenskar" försöker Poznanski i sin trilogi ifrågasätta och upplösa sådana gränser, inte minst genom att huvudpersonen faktiskt tar upp kampen mot ett rasistiskt samhälle.

Som framgått diskuteras i flera av antologins bidrag Marissa Meyers tetralogi *Lunar Chronicles*, med ganska olika åsikter om dess behandling av rasism. I Sierra Hales "Postracial Futures and Colorblind Ideology. The Cyborg as Racialized Metaphor in Marissa Meyer's *Lunar Chronicles Series*" argumenterar Hale för att bruket av cyborger för att metaforiskt diskutera rasism tenderar att försvaga seriens antirasistiska budskap eftersom fiktionsvärlden samtidigt är färgblind och historielös, och tycks utgå från en vit, västerländsk och anglosaxisk norm.

Just färgblindhet tas också upp i flera av bidragen i den tredje avdelningen, "Lineages of Whiteness", där fokus riktas mot berättelser där vithet ofta privilegieras trots att författarna verkar vilja diskutera och kritisera rasism. I redaktören Meghan Gilbert-Hickeys "'I've Connected with Them'. Racial Stereotyping and White Appropriation in the *Chaos Walking Trilogy*" riktas exempelvis hård kritik mot Patrick Ness uppmärksammade trilogi (2008–2010), vars första

roman filmatiserades så sent som 2021. Trots sympatiska porträtt av såväl svarta karaktärer som av en främmande världsbefolkning menar Gilbert-Hickey att Ness i böckerna romantiserar och stereotypiserar svarta och ursprungsbefolkningar samt reproducerar nybyggarkoloniala och rasistiska strukturer.

I Elizabeth Hos "Asian Masculinity, Eurasian Identity, and Whiteness in Cassandra Clare's *Infernal Devices* Trilogy" analyseras i sin tur Cassandra Clares fantasifulla steampunkromaner och hur deras oreflekterade och ytliga skildring av ett alternativt viktorienskt 1800-tal utan vår historias former av rasism och homofobi (men med gott om magi och övernaturliga väsen) riskerar att blunda för de koloniala och rasistiska diskurser som format vår tid.

I Alex Polishs "Eugenics and the 'Purity' of Memory Erasure. The Racial Coding of Dis/ability in the *Divergent* Series" diskuteras sedan hur Veronica Roths ungdomsdystopier i *Divergent*-serien (2011–2013) – och särskilt den sista delen, *Allegiant* (2013) – behandlar frågor om rasism genom rashygien och funktionalitet. Polish menar att serien med sin färgblindhet ibland hamnar nära ett rasistiskt ihopblandande av "ras" och funktionalitet, exempelvis med huvudpersonen Tris vita, friska och starka kropp som det genetiska idealet. Genom Tris kärleksintresse Tobias ges dock möjligheten att också se rasism och funktionalitet som socialt konstruerade, och därmed föränderliga storheter. Men då får man läsa Roth mothårs, tycks Polish mena.

Om man efter de tre första avdelningarna fått intrycket att det verkar nästintill omöjligt att behandla frågor om "ras" och etnicitet inom YASF utan att på ett eller annat sätt ge uttryck för vita privilegier eller reproducera koloniala och rasistiska diskurser, visar bidragen i den fjärde och sista avdelningen, "Racialized Identities", att det faktiskt går att bedriva kvalificerad kritik av rasism inom science fiction och fantasy. Många av de verk som analyseras i denna avdelning är också sådana som – till skillnad från många av de andra verken som analyseras i antologin – skrivits av rasifierade författare med konkreta erfarenheter av rasismens verkningar. I "'Vine Head,' 'Snake Lady,' 'Swamp Witch'. Racialized Othering in Nnedi Okorafor's *Zahrah the Windseeker*" uppmärksammar Joshua Yu Burnett exempelvis hur en av det senaste decenniets mest lysande stjärnor inom science fiction och fantasy, den nigeriansk-amerikanska författaren Nnedi Okorafor, i sina verk parodierat vanliga rasistiska stereotyper inom dessa genrer, exempelvis "the magical negro" (en mystisk, klok svart man som offerar sig för den vite hjälten). Bidraget belyser hur Okorafor alltid utgått från ett intersektionellt perspektiv där både genus och

”ras” är betydelsefulla, och hur hennes berättelser ofta intresserat sig för den afrikanska kontinenten och dess framtid. I debutromanen *Zahrah the Windseeker* (2005), liksom i andra av hennes verk, syns detta kanske främst i hennes originella blandning av science fiction- och fantasygenrernas traditionella, västerländska rekvisita med inslag från både Afrika och den afrikanska diasporan. I *Zahrah the Windseeker* är det dessutom huvudpersonen själv som är rasifierad, och utanförskapet och identitetssökandet görs till huvudsak.

Sökandet efter en identitet står, liksom ofta när det handlar om ungdomslitteratur, också i fokus för flera av de andra bidragen i denna avdelning. I Susan Tans ”Between ‘Castoff’ and ‘Half-Man’. Pressuring Mixed-Race Identity in *The Drowned Cities*” undersöks inte minst familjens, arvets och ett traumas betydelse för identiteten, i detta fall i Paolo Bacigalupis postapokalyptiska roman *The Drowned Cities* (2012), där delar av Nordamerika ligger under vatten. Genom att huvudpersonen Mahlia dessutom har dubbla etniska och nationella identiteter (det ”civiliserade” kinesiska och det ”barbariska” amerikanska), och hennes vän Tool är en hybrid mellan människa och djur, utforskar romanen flera komplexa identitetsmässiga gränser.

Inte ens forskarna i denna sista avdelning tycks dock alltid helt nöjda med de texter de analyserar, och efterfrågar större komplexitet, nyansering och medvetenhet om vad som står på spel. Detta är dock inte fallet i Esther L. Jones bidrag ”Black Girl Magic. Bioethics and the Reinvention of the Trope of the Mad Scientist in Black YA Speculative Fiction”, som visar hur svarta kvinnliga författare, såsom den nämnda Nnedi Okorafor eller Tomi Adeyemi, ger sig i kast med den inom science fiction ofta förekommande stereotypen med den galne vetenskapsmannen, och med sina unga, svarta, kvinnliga protagonister omförhandlar den eurocentriska synen på såväl galenskap som vetenskap. Jones knyter diskussionen till den tilltagande psykiska ohälsan bland unga, och menar att ”speculative fiction is uniquely situated to explore madness both literally and figuratively because of its capacity to challenge modes of knowledge construction as well as notions of who possesses the narrative authority to write socially accepted cultural scripts” (223).

Detta ifrågasättande av det vedertagna, som länge utmärkt science fiction och besläktade genrer, står också i centrum för antologins trettonde och avslutande kapitel, Zara Rix ”Fore-fronting Race and Law. Ambelin Kwaymullina’s *The Interrogation of Ashala Wolf* and Challenging the Expectations for Idealized Young Adult Heroines”. Rix fokuserar på den australiensiska författaren och juristen Ambelin Kwaymullinas dystopiska framtidsskildring, som

behandlar ursprungsbefolkningarnas rätt till medborgarskap och suveränitet. Liksom i Esther L. Jones bidrag diskuteras också här hur vita, västerländska och koloniala kunskapsdiskurser nedvärderat andra former av vetande, i detta fall främst ursprungsbefolkningars rättssystem, och hur verk som Kwaymullinas kan användas för att sprida kunskap om ursprungsbefolkningars världsåskådningar till unga läsare.

Som nästan alltid med detta slags antologier varierar stilen, precisionen och kvaliteten mellan de olika bidragen. Här samsas teoretiskt avancerade resonemang med både pricksäkra och stundtals aningen krystade analyser, men trots att antologins fokus kan tyckas vara relativt smalt förekommer det förvånansvärt få överlappningar mellan bidragen. Mest slående är den fantasi som författarna uppåddat: rasism diskuteras genom färg på blodet, genom olika fantasyraser och sagoväsen, eller genom graden av cybernetiska implantat, men också genom fantasifulla varianter av hudfärg. Flera av antologins bidrag opponerar sig dock mot dessa grepp (särskilt när de används av vita författare), och menar att de förminskar rasismen mot svarta genom *whitewashing*, eller i alla fall förvirrar mer än de klargör, genom att de blir för historielösa. Kanske är det helt enkelt så att vissa frågor och erfarenheter är för svåra för att kunna diskuteras genom det slags ofta lättsamma främmandegöring som länge varit science fiction-genrens styrka, och att det mest effektiva i dessa lägen vore att närma sig realismen?

Sammantaget sätter antologin fingret på hur komplexa och känsliga frågor om rasism och etnicitet är när det gäller science fiction och fantasy, och hur svårt det är för författare och andra skapare att navigera rätt när de genom sina fantasivärldar vill belysa vår världs orättvisor, diskriminering och förtryck. Som redaktörerna påpekar i förordet tar dock sådana här antologier lång tid att redigera och publicera, och under arbetets gång har också bristen på verk som på allvar diskuterar rasifiering och rasism avhjälppts markant, särskilt i Nordamerika. Hur det ser ut med detta slags berättelser i exempelvis afrikanska, asiatiska, latinamerikanska eller europeiska länder får vi dock vänta på andra studier om.

Jerry Määttä
Docent i litteraturvetenskap och lektor i historia
med kulturovetenskaplig inriktning
Stockholms universitet